

UDC 796.011

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.ped.2023.3.6>**Dariusz SKALSKI**

doktor nauk pedagogicznych, kandydat nauk o wychowaniu fizycznym, inżynier bezpieczeństwa narodowego, profesor, Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego, m. Gdańsk, Polska; Lwowski Państwowy Uniwersytet Kultury Fizycznej im. Iwana Boberskiego, Ukraina

ORCID: 0000-0003-3280-3724

Nataliia TSYHANOVSKA

magister wychowania fizycznego i sportu, kierownik katedry kultury fizycznej i zdrowia, magister sportu w gimnastyce, Charkowska Państwowa Akademia Kultury, Ukraina

ORCID: 0000-0001-8168-4245

UJĘCIE DEFINICYJNE POLSKIEJ I UKRAIŃSKIEJ KULTURY FIZYCZNEJ I JEJ ODNIESIENIE DO EDUKACJI ZDROWOTNEJ I OGÓLNYCH ZAGADNIENIŃ PEDAGOGICZNYCH

ВИЗНАЧЕННЯ ПОЛЬСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ САНИТАРНОЮ ОСВІТОЮ ТА ЗАГАЛЬНОПЕДАГОГІЧНИМИ ПИТАННЯМИ

THE DEFINITION OF POLISH AND UKRAINIAN PHYSICAL CULTURE AND ITS RELATION TO HEALTH EDUCATION AND GENERAL PEDAGOGICAL ISSUES

Podczas, już wieloletniej międzynarodowej współpracy naukowej polsko-ukraińskiej (wspólne międzynarodowe konferencje i seminaria naukowe, wspólne opracowania naukowe, cykl wykładów w charakterze profesorów wizytujących, pełnienie funkcji naukowych kierowników dysertacji w celu zdobycia naukowych stopni) – zrodziła się wielokrotnie dyskusja na temat definicji terminu kultura fizyczna. Profesjonalne przekazywanie wiedzy i umiejętności w zakresie wychowania fizycznego, to zadanie wielu promotorów kultury fizycznej, którzy realizują je w ramach przedmiotów na wszystkich etapach edukacji. Na zakres badań w niniejszym opracowaniu składają się wybrane następujące zagadnienia: ustawowe definicje terminu: kultura fizyczna i główne kierunki wdrażania, formy uczestnictwa w kulturze fizycznej, główne cele i zadania, kierunki kształcenia, studia i specjalizacje w obszarze kultury fizycznej, działalność naukowa w kulturze fizycznej oraz wybrane definicje terminu kultura fizyczna z naukowej literatury polskiej i ukraińskiej. Autorzy niniejszego opracowania naukowego uważają, że jest to pierwsza próba badań w takim ujęciu i zakresie w ramach naukowej współpracy polsko-ukraińskiej. Ponadto każde zagadnienie prezentowane w formie zestawień tabelarycznych – może być oddzielnym, rozszerzonym opracowaniem naukowym, zarówno też o rozszerzoną o inne kraje, naukową współpracę międzynarodową.

Słowa kluczowe: wychowanie fizyczne, sport, turystyka, teoria wychowania, dydaktyka.

Протягом багаторічної міжнародної польсько-української наукової співпраці (спільні міжнародні конференції та наукові семінари, спільні наукові дослідження, цикл лекцій в якості запрошених професорів, виконання функцій наукових керівників дисертацій на здобуття наукових ступенів), точіться дискусія щодо визначення терміну "фізична культура". Професійна передача знань і навичок у сфері фізичного виховання є завданням багатьох популяризаторів фізичної культури, які впроваджують їх у рамках навчальних дисциплін на всіх етапах навчання. Предметом дослідження цієї роботи є такі питання: законодавче визначення терміну: фізична культура та основні напрямки її реалізації, форми участі у фізичній культурі, основні цілі та завдання, галузі освіти, навчання та спеціалізації у сфері фізичної культури, наукова діяльність у сфері фізичної культури та окремі визначення терміну "фізична культура" з польської та української наукової літератури. Автори наукового дослідження вважають, що це перша спроба дослідження, з використання такого підходу та в такому обсязі, в рамках польсько-української наукової співпраці. Крім того, кожне питання, представлене у вигляді табличних узагальнень, може бути окремим, розширеним науковим дослідженням, у тому числі в рамках міжнародної наукової співпраці з іншими країнами.

Ключові слова: фізичне виховання, спорт, туризм, теорія виховання, дидактика.

During the many years of international Polish-Ukrainian scientific cooperation (joint international conferences and scientific seminars, joint scientific studies, a series of lectures as visiting professors, acting as scientific heads of dissertations in order to obtain scientific degrees) – a discussion on the definition of the term physical culture. Professional transfer of knowledge and skills in the field of physical education is the task of many promoters of physical culture, who implement them as part of subjects at all stages of education. The scope of research in this study includes the following selected issues: statutory definitions of the term: physical culture and main directions of implementation, forms of participation in physical culture, main goals and tasks, fields of education, studies and specializations in the field of physical culture, scientific activity in physical culture and selected definitions of the term physical culture from Polish and Ukrainian scientific literature. The

authors of this scientific study believe that this is the first attempt at research in such an approach and scope within the Polish-Ukrainian scientific cooperation. In addition, each issue presented in the form of tabular summaries – can be a separate, extended scientific study, also with international scientific cooperation extended to other countries.

Key words: physical education, sport, tourism, theory of upbringing, didactics.

Wstęp. Bardzo istotny obszar szeroko rozumiany jako kultura fizyczna stanowi podwalinę do rozwoju każdego człowieka. Kultura fizyczna jest to ogół zachowań przebiegających według przyjętych w danym środowisku społecznym reguł i norm postępowania a mających na celu dbałość o zdrowie człowieka, o poprawę jego postawy, prawidłowy rozwój psychofizyczny oraz rezultaty tych zachowań. Wyróżnia się następujące formy uczestnictwa w kulturze fizycznej: wychowanie fizyczne, sport, rekreacja, rehabilitacja medyczna i turystyka. W takim znaczeniu przedmiotem badań w naukach o kulturze fizycznej mogą być: a) wartości zdrowotne, utylitarne, estetyczne i agoniczne przypisywane ciału b) zachowania kreacyjne, rekreacyjne i rehabilitacyjne wobec ciała oraz c) morfologiczne, funkcjonalne i motoryczne rezultaty tych zachowań. W dzisiejszym świecie coraz częściej powstaje problem ochrony zdrowia ludzkiego, począwszy od wieku dziecięcego. Podkreśla to znaczenie właściwej organizacji edukacji fizycznej w szkołach, ponieważ właśnie edukacja fizyczna ma na celu zachowanie i wzmocnienie zdrowia młodego pokolenia, często postrzegane jako edukacja zdrowotna czy bezpieczeństwo zdrowotne. W dobie współczesnych zagrożeń niezachwiane zdrowie, zarówno fizyczne, jak i psychiczne, którego gwarantem jest sport i sprawność fizyczna są ściśle związane z bezpieczeństwem, zarówno w aspekcie ogólnym, ale również ze szczególnym uwzględnieniem niebezpieczeństw w sferze zdrowotnej każdego człowieka [1]. Dbałość o zdrowie oraz zachowania zdrowotne to podstawowe zagadnienia edukacji i promocji zdrowia. Do ich kształtowania przyczynia się w największym stopniu rodzina, szkoła i środowisko rówieśników. Profesjonalne przekazywanie wiedzy i umiejętności zdrowotnych to zadanie wielu promotorów zdrowia, którzy realizują je w ramach różnych przedmiotów szkolnych na wszystkich etapach edukacji. Edukacja zdrowotna jest procesem, który trwa przez całe życie i dotyczy wszystkich ludzi. Do podstawowych pojęć, którymi zajmuje się edukacja i promocja zdrowia należą między innymi: dbałość o zdrowie oraz zachowania zdrowotne. Dbałość, będąca troską o zdrowie, to robienie czegoś pozytywnego dla utrzymania, poprawy i doskonalenia swojego zdrowia, w tym celowe działania ukierunkowane na zdrowie, oraz niepodjęcie, czyli eliminowanie zachowań zagrażających zdrowiu. Do zachowań prozdrowotnych sprzyjających zdrowiu, zwiększających jego potencjał, chroniących przed zagrożeniami lub służących przywróceniu zdrowia należą m.in.:

racjonalne żywienie, odpowiednia aktywność fizyczna, sen, korzystanie lub dawanie wsparcia społecznego, bezpieczne zachowania w ruchu drogowym, w pracy, w życiu seksualnym, samokontrola zdrowia, poddawanie się badaniom profilaktycznym, radzenie sobie ze stresem [2].

Cel badań. Celem badań jest porównanie definicji *kultura fizyczna* i jej wybranych składowych w ujęciu prawnym i naukowym w systemie polskiego i ukraińskiego systemu kształcenia.

Metody. Zastosowano przegląd piśmiennictwa w zakresie różnych autorskich definicji kultury fizycznej i metodę analizy wybranych uregulowań prawnych obowiązujących w Polsce i Ukrainie.

Wyniki

1. Wybrane składowe terminu: *Kultura fizyczna według unormowań prawnych*

Pojęcie *kultura* kojarzy się nam m.in z kinem, teatrem, baletem, muzeum, malarstwem a także z pewną grupą zachowań codziennych – z uprzejmością i serdecznością. W socjologii kultury termin ten ma bardzo szerokie znaczenie. Uczestnictwo w kulturze to nie tylko udział w spektaklach, koncertach, ale to także wszystkie czynności wykonywane przez człowieka, także związane z pracą. Nawet zwykła obserwacja podpowiada nam, że kierujemy się w swoim zachowaniu pewnymi niewidzialnymi wskazaniami, sprawiającymi wrażenie, jakby wpływały z otoczenia, w którym na co dzień żyjemy. Żyjemy mniej lub bardziej pośród innych i pośród wytworów kultury, które też pośredniczą w relacjach z innymi ludźmi. Odbywa się to w różnych formach, sytuacjach, na różnych poziomach i różnymi skutkami. Kultura jest sferą otaczającą człowieka ze wszystkich stron i człowiek jest swoiście "zanurzony" w kulturze i niemal każde jego zachowanie jest wyznaczone przez obecne w danej zbiorowości wzory i wytwory kulturowe. Więc *kultura* wg. Jana Szczepańskiego – to ogół wytworów działalności człowieka, materialnych i niematerialnych, wartości i uznawanych sposobów postępowania, przyjętych w danych zbiorowościach, przekazywanych innym zbiorowościom i następnym pokoleniom (łac. *cultura* – uprawa) [2]. Mając na uwadze, że w ogólnej definicji kultury – „uznawany sposób postępowania”, w celu odniesienia się przez autorów do terminu *kultury fizycznej*, która jest węższą definicją od terminu *kultura*, więc przyjąć można, że to jest uznany sposób postępowania między innymi w zakresie wychowania fizycznego i sportu.

Tabela 1

Ustawowe definicje terminu: kultura fizyczna i główne kierunki wdrażania [3, 4, 5].

Wybrane składowe terminu: <i>Kultura fizyczna</i>	Kultura fizyczna w Polsce według unormowań prawnych	Kultura fizyczna w Ukrainie według unormowań prawnych
Ustawowe definicje terminu: kultura fizyczna	Kultura fizyczna jest częścią kultury narodowej, chronionej przez prawo. Obywatele, bez względu na wiek, płeć, wyznanie, rasę oraz stopień i rodzaj niepełnosprawności – korzystają z równego prawa do różnych form kultury fizycznej.	Kultura fizyczna jest integralną częścią ogólnej kultury społeczeństwa, mającą na celu wzmocnienie zdrowia, rozwój zdolności fizycznych, moralnych i intelektualnych człowieka w celu harmonijnego kształtowania jego osobowości. Kultura fizyczna jest ważnym środkiem zwiększania aktywności społecznej i zawodowej ludzi, zaspokajania ich potrzeb moralnych, estetycznych i twórczych, żywotnej potrzeby wzajemnego komunikowania się, rozwoju przyjaznych stosunków między narodami i umacniania pokoju.
Główny kierunek wdrażania kultury fizycznej	– promowanie aktywności fizycznej wśród Polaków, – podnoszenie kompetencji osób prowadzących zajęcia z wychowania fizycznego, trenerów, instruktorów i animatorów sportu, – rozbudowa bazy sportowej w oparciu o resortowe programy (dofinansowania).	– wychowanie fizyczne, – amatorskie sporty masowe, – współzawodnictwo – i rywalizacja sportowa, – stymulowany rozwój kultury fizycznej poprzez rozbudowę bazy materialnej i technicznej.

Tabela 2

Formy uczestnictwa w kulturze fizycznej, główne cele i zadania.

Wybrane składowe terminu: <i>Kultura fizyczna</i>	Kultura fizyczna w Polsce według unormowań prawnych	Kultura fizyczna w Ukrainie według unormowań prawnych
Formy uczestnictwa / sfery:		
Wychowanie fizyczne	–	–
Sport	–	–
Rekreacja ruchowa	–	–
<i>Rehabilitacja ruchowa / rehabilitacja zawodowa</i>	–	–
Turystyka sportowa	–	–
Edukacja zdrowotna / działalność prozdrowotna	– w podstawie programowej – w systemie edukacji jest powiązanie edukacji zdrowotnej z wychowaniem fizycznym na wszystkich etapach kształcenia.	– oddzielny państwowy program rozwoju kultury fizycznej i sportu w tym zakresie w Ukrainie. – medycyna sportowa.
Główne cele	– dbałość o prawidłowy rozwój psychofizyczny i zdrowie wszystkich obywateli, – realizacja w szczególności poprzez: wychowanie fizyczne, sport, rekreację ruchową, rehabilitację ruchową.	– wzmocnienie zdrowia, – rozwój zdolności fizycznych, moralnych i intelektualnych człowieka w celu harmonijnego kształtowania jego osobowości.
Zadania	– kształtowanie prawidłowej budowy ciała, – rozwijanie sprawności ruchowej, – podnoszenie odporności i zdrowia organizmu, – wyrabianie czynnej rekreacji.	– podnoszenie poziomu zdrowia, rozwoju fizycznego i duchowego ludności, – wspieranie postępu gospodarczego i społecznego społeczeństwa, – ustanowienie międzynarodowego autorytetu Ukrainy w społeczności światowej.

Tabela 3

Kierunki kształcenia, studia i specjalizacje w obszarze kultury fizycznej.

Wybrane składowe terminu: <i>Kultura fizyczna</i>	Kultura fizyczna w Polsce według unormowań prawnych [3, 4]	Kultura fizyczna w Ukrainie według unormowań prawnych [5]
Kierunki kształcenia w obszarze nauk o kulturze fizycznej w Polsce / Kierunki kształcenia w obszarze specjalności fizyczna kultura i sport (017) w Ukrainie [wybrane przykłady z polskich i ukraińskich uczelni]	- Fizjoterapia, - Terapia zajęciowa, - Wychowanie fizyczne, - Sport, - Turystyka i rekreacja, - Turystyka i hotelarstwo, - Diagnostyka sportowa, - Kosmetologia, - Dietetyka w sporcie i rekreacji, - Trener personalny i fitness, - Zarządzanie w sporcie, - Sprawność fizyczna w siłach specjalnych.	- Zarządzanie w zajęciach sportowych, - Fitness i rekreacja, - Wychowanie fizyczne w sferze edukacyjnej i przemysłowej, - eSport (eSport), - Kultura fizyczna i rehabilitacja sportowa, - Działalność trenerska w wybranym sporcie, - i inne. -
Specjalizacje i studia podyplomowe w obszarze nauk o kulturze fizycznej w Polsce / Kierunki kształcenia w obszarze specjalności fizyczna kultura i sport (017) w Ukrainie [wybrane przykłady z polskich i ukraińskich uczelni]	- Pływanie (instruktor sportu w dyscyplinie pływanie), - Pływanie (trener pływania II klasy), - Trener personalny, - Dietetyka w sporcie i rekreacji, - Wychowanie fizyczne dla nauczycieli, - Trener przygotowania motorycznego, - Trener mentalny w sporcie, - Komunikacja i dziennikarstwo sportowe, - Zarządzanie bezpieczeństwem publicznym, - Przygotowanie pedagogiczne, - Zarządzanie kryzysowe, - Bezpieczeństwo wodne, - Nauczanie edukacji dla bezpieczeństwa i cyberbezpieczeństwa ze strzelectwem, - Start for PH.D. in sport & Fitness sciences	- Sport, - System szkolenia sportowców w sportach wodnych, - System szkolenia sportowców w lekkoatletyce, - System szkolenia sportowców w sztukach walki, - Trening sportowy i trening w sportach olimpijskich, - Zarządzanie i marketing w sporcie, - Zarządzanie i logistyka w sporcie, - Sport olimpijski i edukacja, - Wychowanie fizyczne fitness i rekreacja - Kultura fizyczna i rehabilitacja sportowa, - Cybersport (eSport), - (eSport), - i inne.

2. Wybrane składowe terminu: *Kultura fizyczna w działalności naukowej*

Międzynarodowa działalność naukowa w kulturze fizycznej (*rozszerzona o ochronę zdrowia, edukację zdrowotną, bezpieczeństwo: wodne, ratownictwo wodne, pedagogikę i psychologię*), bezpośrednio związana z autorami niniejszego opracowania obejmuje następujące ośrodki naukowe z Polski: Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku, Pomorska Szkoła Wyższa w Starogardzie Gdańskim i Staropolska Akademia Nauk Stosowanych w Kielcach oraz z Ukrainy: Umański Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny im. Pawła Tyczyny, Lwowski Państwowy Uniwersytet Kultury Fizycznej im. Iwana Boberskiego, Narodowy Uniwersytet Gospodarki Wodnej i Zarządzania Zasobami Naturalnymi w Równie, Charkowska Państwowa Akademia Kultury, Sumski Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny im. A. S. Makarenko, Klasyczny Uniwersytet Prywatny w Zaporizhia, Drohobycki

Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny im. I. Franko, Narodowy Uniwersytet Pedagogiczny im. M. P. Dragomanova w Kijowie, Narodowy Uniwersytet Budowy Okrętów im. Admirala Makarowa w Mikołajewie, Tawrijski Narodowy Uniwersytet im. W.I. Vernadskiego, Międzyregionalna Akademia Zarządzania Personalem w Kijowie, Lwowski Państwowy Uniwersytet Bezpieczeństwa Życia, Uniwersytet Narodowy Politechnika Lwowska, Odeski Państwowy Uniwersytet Wewnętrznych Spraw, Odeski Narodowy Uniwersytet Morski i Południowoukraiński Narodowy Uniwersytet Pedagogiczny im. K. D. Uszyńskiego w Odessie [6].

Wspólne dyskusje naukowców ukraińskich i polskich na wielu konferencjach naukowych, praktycznie codzienne rozmowy na różnych portalach społecznościowych od wielu lat, wspólne opracowania naukowe zasugerowały autorom pomysł i spowodowały opracowanie niniejszego materiału naukowego.

Tabela 4

Działalność naukowa w kulturze fizycznej [7].

Wybrane składowe terminu: <i>Kultura fizyczna</i>	Kultura fizyczna w Polsce według unormowań prawnych	Kultura fizyczna w Ukrainie według unormowań prawnych
Działalność naukowa w kulturze fizycznej:		
Dziedzina nauk w nauce polskiej / specjalizacja w nauce ukraińskiej	– nauk medycznych i nauk o zdrowiu	– oświata / pedagogika (kod: 01)
Dyscyplina nauk w nauce polskiej / specjalność w nauce ukraińskiej	– nauk o kulturze fizycznej	– fizyczna kultura i sport (kod: 017)
Pierwszy stopień naukowy	– doktor nauk o kulturze fizycznej	– kandydat nauk z wychowania fizycznego i sportu obecnie: doktor filozofii z wychowania fizycznego i sportu
Drugi stopień naukowy	– doktor habilitowany nauk o kulturze fizycznej	– doktor nauk z wychowania fizycznego i sportu
Profesorski tytuł	– profesor uczelni (dawniej: nadzwyczajny), – profesor (zwyczajny, tytularny).	– docent – profesor nadzwyczajny, – profesor (wiecznego uznania, tytularny).

Tabela 5

Definicje terminu kultura fizyczna – wybrane z naukowej literatury polskiej i ukraińskiej.

Wybrane definicje z polskiej naukowej literatury terminu: <i>Kultura fizyczna</i>	Wybrane definicje z ukraińskiej naukowej literatury terminu: <i>Kultura fizyczna</i>
Wiesław Osiński [8]: <i>Kultura fizyczna jest to ogół wytworów o charakterze materialnym i niematerialnym w dziedzinie dbałości o ciało i fizyczne funkcjonowanie człowieka, uznawanych w niej wartości i wzorów postępowania, które zostały zobjektywizowane, przyjęte i mają być przekazywane danej społeczności.</i>	Тетяна Юріївна Круцевич [9]: <i>Kultura fizyczna jest częścią kultury ogólnej, zbiorem szczególnych wartości duchowych i materialnych, sposobami ich wytwarzania i wykorzystywania w celu doskonalenia ludzi i rozwijania ich zdolności fizycznych.</i>
Zbigniew Krawczyk [8]: <i>Kultura fizyczna to względnie intensywny i utrwalony system zachowań w dziedzinie dbałości o rozwój fizyczny, sprawność ruchową, zdrowie i urodę, fizyczną doskonałość i ekspresję człowieka polegający wg danych przyjętych w danej zbiorowości wzorów a także rezultaty nowych zachowań.</i>	Богдан Михайлович Шиян [10]: Kultura fizyczna to zestaw osiągnięć społeczeństwa w tworzeniu i racjonalnym stosowaniu specjalnych środków, metod i warunków dla celowego fizycznego doskonalenia osoby.
Władysław Tatarkiewicz [8]: <i>Kultura fizyczna jest to dbałość psychiki o ciało.</i>	Богдан Михайлович Шиян [11]: Kultura fizyczna osobowości to zestaw ludzkich właściwości, które nabywane są w procesie wychowania fizycznego i wyrażają się w jego energicznej aktywności mającej na celu kompleksową poprawę jego natury fizycznej i utrzymanie zdrowego stylu życia.
Maciej Demel [8]: Elementowi procesu wychowania, zwanemu wychowaniem fizycznym odpowiada rzeczywistości społecznej zwany kultura fizyczną (...), która obejmuje te wszystkie wartości, które wiążą się z fizyczną postacią i fizycznym funkcjonowaniem człowieka, zarówno w jego własnym subiektywnym odczuciu, jak też w obrazie społecznie zobjektywizowanym. Wartości te odnoszą się do zdrowia, budowy i postawy ciała, odporności, wydolności, sprawności i urody.	Тетяна Юріївна Круцевич [9]: <i>Kultura fizyczna osoby (jednostki) to proces opanowywania wiedzy, umiejętności i zdolności edukacyjnych, edukacyjnych, rekreacyjnych, rekreacyjnych do dalszego wykorzystania w procesie samodoskonalenia, a w rezultacie – poziomu zdrowia fizycznego, który dana osoba była w stanie utrzymać lub poprawić dzięki swojemu pragnieniu, wiedzy, zdrowemu stylowi życia i aktywności fizycznej.</i>

Andrzeja Wohl [8]: <i>Przez kulturę fizyczna rozumie całokształt dorobku społecznego w dziedzinie pielęgnacji ciała, to jest całokształt systematycznie stosowanych środków natury sprawnościowej, wychowawczej, higienicznej i rozrywkowej, wpływających na rozwój fizyczny ludzi, rozwój ich aparatu ruchowego oraz przystosowanie tegoż aparatu do wszechstronnych potrzeb osobowości ludzkiej w danych warunkach rozwoju życia społecznego.</i>	Закон України „Про ФКиС” (Prawo Ukrainy "O FCS") [12]: Kultura fizyczna jest integralną częścią ogólnej kultury społeczeństwa, która ma na celu poprawę zdrowia, rozwój fizycznych, moralnych, wolicjonalnych i intelektualnych zdolności osoby w celu harmonijnego kształtowania jego osobowości.
Jan Szczepański [2]: <i>Kultura fizyczna to część kultury, która otacza nasza rzeczywistość zwykła się dzielić na świat natury i świat kultury. Pierwszy jest bezpośrednim wytworem sił przyrody, drugi świadomej działalności człowieka. To ogół wytworów działalności człowieka, materialnych i niematerialnych, wartości i uznawanych sposobów postępowania, przyjętych w danych zbiorowościach, przekazywanych innym zbiorowościom i następnym pokoleniom</i>	Медицина енциклопедія (Encyklopedia medyczna) [13]: Kultura fizyczna (wychowanie fizyczne) to system promowania zdrowia i wychowania fizycznego ludzi poprzez ćwiczenia fizyczne w połączeniu z naturalnymi czynnikami natury i środkami higieny publicznej i osobistej.
Encyklopedia PWN [14]: <i>Kultura fizyczna to część kultury narodowej, obejmująca wiedzę, wartości, zwyczaje i działania podejmowane w celu zapewnienia właściwego rozwoju psychofizycznego, wychowania, doskonalenia uzdolnień i sprawności fizycznej człowieka oraz w celu zachowania oraz przywracania jego zdrowia.</i>	Фармацевтична енциклопедія (Encyklopedia farmaceutyczna) [15]: Kultura fizyczna to zespół wartości materialnych i duchowych stworzonych przez człowieka w procesie praktyki społeczno-historycznej, charakteryzujących osiągnięty poziom rozwoju społeczeństwa na każdym określonym etapie.

Dyskusja. Edukacja zdrowotna jest istotnym elementem kultury fizycznej, zarówno w Polsce i w Ukrainie. Kultura fizyczna obejmuje szerokie spektrum działań i wartości związanych z aktywnością fizyczną, zdrowiem i dobrym samopoczuciem. Edukacja zdrowotna koncentruje się na informowaniu, uczeniu i promowaniu zdrowych zachowań oraz podnoszeniu świadomości na temat korzyści wynikających z aktywności fizycznej, prawidłowej diety, higieny, unikania szkodliwych substancji. Poprzez integrowanie edukacji zdrowotnej w ramach kultury fizycznej, społeczeństwo może rozwijać świadomość zdrowotną i podejmować bardziej świadome decyzje związane z zachowaniem zdrowia i aktywności [16].

Natomiast w odniesieniu kultury fizycznej do **pedagogiki**, która stanowi zespół nauk o wychowaniu, istocie, celach, treściach, metodach, środkach i formach organizacji procesów wychowawczych. Pedagogika jako nauka o edukacji (wychowaniu, kształceniu, dydaktyce), należy do nauk społecznych i zajmuje się rozwojem i zmianami mechanizmów wychowania oraz kształcenia na przestrzeni całego życia człowieka. Teoria wychowania zajmuje się ona wychowaniem, tj. kształtowaniem postaw i cech osobowości uczniów oraz stwarzaniem warunków do samowychowania. Odgrywa rolę służebną w stosunku do praktyki pedagogicznej, rozwiązując problemy rodziców, wychowawców, nauczycieli. Do szczegółowych rodzajów teorii wychowania

można zaliczyć między innymi: wychowanie moralne, wychowanie zdrowotne, jak i właśnie **wychowanie fizyczne**. Dodatkowo, należy zauważyć, że jedną z głównych gałęzi nauk pedagogicznych jest dydaktyka, która zajmuje się procesami nauczania i uczenia się, wszelkimi przedmiotami na kolejnych poziomach tych procesów, od przedszkola do studiów wyższych, a także mających miejsce poza instytucjami oświatowymi, przy zwykłych czynnościach. Jest to zatem nauka o systemie poprawnie uzasadnionych twierdzeń i hipotez dotyczących procesu, zależności i prawidłowości nauczania a uczenia się oraz sposobów kształtowania tego procesu przez człowieka [17]. W ramach *dydaktyk szczegółowych*, które badają zagadnienia specyficzne tylko dla jednego przedmiotu nauczania, na przykład wychowania fizycznego – to jest *metodyka nauczania wychowania fizycznego, metodyka kultury fizycznej czy edukacji zdrowotnej*. Dydaktyki szczegółowe są teoriami nauczania i uczenia się, poszczególnych przedmiotów na określonych poziomach nauczania, także nauczania na poziomie wyższym.

Wnioski. Na bazie przeprowadzonych badań i powyższej dyskusji nasuwają się nam autorom następujące wnioski:

- definicje w obu krajach są bardzo zbliżone, zarówno w aspekcie prawnym jak i naukowym,
- różnica jest w systematyce dziedziny nauk w nauce polskiej i odpowiednika w specjalizacji w nauce ukraińskiej: w Polsce są to *nauki*

medycznych i nauk o zdrowiu, a w Ukrainie jest to *oświata*,

– podobna różnica jest w systematyce dyscypliny naukowej w nauce polskiej i odpowiednika w specjalności w nauce ukraińskiej: w Polsce są to *nauki o kulturze fizycznej*, a w Ukrainie jest to *fizyczna kultura i sport*,

– według nowego prawa ukraińskiego, pierwszy stopień naukowy w Ukrainie to doktor filozofii z wychowania fizycznego i sportu, a w Polsce to doktor nauk o kulturze fizycznej,

– według nowego prawa ukraińskiego, drugi stopień naukowy w Ukrainie to doktor nauk z wychowania fizycznego i sportu, a w Polsce to doktor habilitowany nauk o kulturze fizycznej,

– mając na uwadze powyższą dyskusję można stwierdzić, że pedagogika (oświata, według specjalizacji w Ukrainie) – to teoria wychowania (*wychowanie fizyczne*) i dydaktyka (*metodyka kultury fizycznej*),

– w odniesieniu do terminu: *edukacja zdrowotna* – w Ukrainie jest oddzielny narodowy program w tym zakresie, a w Polsce w podstawie programowej w systemie edukacji jest powiązanie edukacji zdrowotnej z wychowaniem fizycznym na wszystkich etapach kształcenia.

Podsumowanie. Autorzy uważają, że można stwierdzić, pomimo drobnych różnic przedstawionych w powyższych wnioskach – główne cele, zadania i główne kierunki wdrażania kultury fizycznej, jej formy uczestnictwa, kierunki kształcenia, specjalizacje, studia podyplomowe jak i teoretyczne, naukowe definicje terminu *kultura fizyczna* są bardzo podobne, praktycznie i teoretycznie takie same. Zdaniem autorów bezwzględnie wpływa to na wspólny system kształcenia w obu krajach i co za tym idzie wspólną wymianę studentów. Wpływa to też na bardzo dobre sąsiedzkie relacje Ukrainy i Polski (Polski i Ukrainy), na co w odczuciu autorów nasze kraje na to zasłużyły.

Autorzy opracowania, na podstawie dokonanej analizy wybranych uregulowań prawnych obowiązujących w Polsce i Ukrainie oraz przeglądu piśmiennictwa – podjęli próbę opracowania współczesnej, autorskiej definicji kultury fizycznej:

Фізична культура є частиною національної культури певної країни як результат колективної діяльності і досягнень суспільства. Отже, це педагогічне втручання в процес фізичного розвитку кожної людини. Фізична культура є складовою педагогічного процесу, основаного на теорії виховання (як наприклад: фізичне виховання, оздоровче виховання і естетично-художнє виховання) і дидактики навчання – однієї з розгорнутих

дидактик, предмета викладання (як наприклад: методика фізичного виховання, методика оздоровчого виховання і методика фізичної культури). Зміст у цьому педагогічному процесі мають реалізувати кваліфіковані фахівці (вчителі, викладачі, тренери та інструктори) у сфері формування широких, всебічних знань і навичок, пов'язаних з руховою активністю, розвитком фізичної підготовленості й здорового способу життя серед учнів, студентів та дорослих. Педагогічний процес також спрямований на пропаганду здорового способу життя поряд з формуванням позитивних звичок, які мають сприяти загальному добробуту і знанню сучасним суспільством певної країни правил безпеки під час занять спортом або відпочинку при збереженні командної співпраці і чесної гри. Нині фізична культура, що формується в процесі фізичної підготовки, є основою оборонної підготовки кожної країни.

[Педагогів: Даріуш В. Скальські та Наталія Цигановська, Гданськ – Харків 2023]

Kultura fizyczna, jest to część kultury narodowej w wyniku zbiorowej działalności i osiągnięć społeczeństwa. Jest to więc pedagogiczna ingerencja w przebieg rozwoju fizycznego każdego człowieka, społeczeństwa. Kultura fizyczna jest składową procesy pedagogicznego opartego na teorii wychowania (jako: wychowania fizycznego, wychowania zdrowotnego i wychowania estetycznego – artystycznego) i dydaktyki nauczania – jedną z dydaktyk szczegółowych, przedmiotu nauczania (jako: metodyki wychowania fizycznego, metodyki edukacji zdrowotnej i metodyki kultury fizycznej. Treści w tym procesie pedagogicznym powinny być realizowane przez wykwalifikowanych specjalistów (nauczycieli, wykładowców, trenerów i instruktorów) w zakresie rozwijania szerokiej, kompleksowej wiedzy i umiejętności związanych z aktywnością fizyczną, rozwijaniem sprawności fizycznej oraz zdrowym stylem życia wśród uczniów, studentów i osób dorosłych. Proces pedagogiczny ma również na celu promowanie zdrowego stylu życia, wraz z kształtowaniem pozytywnych nawyków, które powinny przyczynić się do ogólnego dobrobytu i wiedzy współczesnego społeczeństwa danego kraju o zasadach bezpieczeństwa podczas sportu lub rekreacji, przy jednoczesnym zachowaniu współpracy zespołowej i fair play. Współcześnie kultura fizyczna, wynikająca z jej definicji sprawność fizyczna stanowi fundament w wyszkoleniu obronnym każdego narodu.

[Pedagogdy: Dariusz W. Skalski i Natalia Tsyhanovska, Gdańsk – Charków 2023]

Bibliografia:

1. Skalski D., Tuz M., Czarnecki D. *Kultura fizyczna, edukacja zdrowotna i bezpieczeństwo. Współczesne wybrane zagadnienia Tom 1*, Wydawnictwo Akademii Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku, Gdańsk 2020, s. 10.
2. Szczepański J., *Elementarne pojęcia socjologii*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1970, s. 86.
3. *Ustawa o kulturze fizycznej z dnia 18 stycznia 1996 roku*, Dz. U. 1996 Nr 25 poz. 113 (z póź. zm. Dz.U. z 2007 r. Nr 226, poz. 1675, z 2008 r. Nr 195, poz. 1200, z 2009 r. Nr 62, poz. 504, Nr 97, poz. 801, Nr 226, poz. 1809.).
4. *Ustawa o sporcie z dnia 25 czerwca 2010 roku*, Dz. U. 2010 Nr 127 poz. 857 (z póź. zm. Dz. U. z 2022 r. poz. 1599, 2185.).
5. *PRAWO Ukrainy O kulturze fizycznej i sporcie*, Ustawa weszła w życie w dniu publikacji – 29 stycznia 1994 r., z wyjątkiem drugiej części art. 12, który wszedł w życie od roku akademickiego 1995/1996 (zgodnie z Uchwałą Rady Najwyższej Ukrainy z 24 grudnia 1993 N 3809-XII), (Zmienione ustawami Ukrainy z dnia 18 czerwca 1999 r. N 770-XIV z dnia 10 lutego 2000 r. N 1453-III z dnia 21 czerwca 2001 r. N 2548-III z dnia 16 grudnia 2004 r. N 2264-IV z dnia 3 lutego 2005 r. N 2416 - IV z dnia 19 stycznia 2006 r. N 3370-IV z dnia 15 maja 2007 r. N 1021-V).
6. Skalski D.W., Kindzer B., Graczyk M. *Польсько-Українська співпраця в світлі Євроінтеграційних процесів в Україні. Міжнародна науково-практична конференція: Євроінтеграційні процеси в Україні: історичні, культурні, політико-правові та психологічні аспекти*, Київ, 12 квітня 2023 року.
7. Перелік галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266. URL: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/101-perelik-galujej-znan-i-spetsialnostej>
8. Grabowski H. *O kształceniu i wychowaniu fizycznym*. Polska Akademia Nauk Oddział w Krakowie: Nauka dla Wszystkich Nr 415, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław-Warszawa-Kraków-Wrocław-Łódź, 1987, s. 5-10.
9. *Теорія і методика фізичного виховання* : [підруч. для студ. вищ. навч. закл. фіз. виховання і спорту] : у 2 т. / за ред. Т. Ю. Круцевич. К. : Олімпійська література, 2008. Т. 1. 391 с. ; Т. 2. 366 с.
10. Шиян Б. М. *Методика викладання спортивно-педагогічних дисциплін у вищих навчальних закладах фізичного виховання і спорту* : навч. посіб. / Б. М. Шиян, В. Г. Папуша. Х. : ОВС, 2005. 208 с. ISBN 966-7858-39-1.
11. Шиян Б. М. *Теорія і методика фізичного виховання школярів* : [підруч. для студ. вищ. навч. закл. фіз. виховання і спорту] : у 2 ч. Т. : Навчальна книга – Богдан, 2004. Ч. 1. 272 с. ; Ч. 2. 248 с.
12. Закон України «Про фізичну культуру і спорт» від 24.12.1993 р. № 3808-XII (із змінами, внесеними згідно з законами України від 3.02.2005 р. № 2416-IV та від 15.05.2007 р. № 1021-V
13. URL: <https://medical-enc.com.ua/fizkultura.htm>
14. *Internetowa Encyklopedia PWN*, Wyd. PWN, Warszawa. URL: <https://encyklopedia.pwn.pl/> (dostęp: 27.06.2023.)
15. URL: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/373/fizyczna-kultura>
16. Czarnecki D., Skalski D. W., Tsyhanovska N. V., Svyshch L., Kyryk O. *Wpływ ograniczonej aktywności fizycznej na organizm młodzieży. Rehabilitation & Recreation*. 2023. № 14. C. 159.
17. Skalski D. W., Tsyhanovska N. V., Vynogradskyi B. A., Semenova N. W. *Modelowanie umiejętności nauczyciela kultury fizycznej a edukacja zdrowotna. Південноукраїнські мистецькі студії*. 2022. Випуск 1. С. 11.

References:

1. Skalski D., Tuz M., Czarnecki D. *Kultura fizyczna, edukacja zdrowotna i bezpieczeństwo. Współczesne wybrane zagadnienia Tom 1*, Wydawnictwo Akademii Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku, Gdańsk 2020, s. 10.
2. Szczepański J., *Elementarne pojęcia socjologii*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1970, s. 86.
3. *Ustawa o kulturze fizycznej z dnia 18 stycznia 1996 roku*, Dz. U. 1996 Nr 25 poz. 113 (z póź. zm. Dz.U. z 2007 r. Nr 226, poz. 1675, z 2008 r. Nr 195, poz. 1200, z 2009 r. Nr 62, poz. 504, Nr 97, poz. 801, Nr 226, poz. 1809.).
4. *Ustawa o sporcie z dnia 25 czerwca 2010 roku*, Dz. U. 2010 Nr 127 poz. 857 (z póź. zm. Dz. U. z 2022 r. poz. 1599, 2185.).
5. *PRAWO Ukrainy O kulturze fizycznej i sporcie*, Ustawa weszła w życie w dniu publikacji – 29 stycznia 1994 r., z wyjątkiem drugiej części art. 12, który wszedł w życie od roku akademickiego 1995/1996 (zgodnie z Uchwałą Rady Najwyższej Ukrainy z 24 grudnia 1993 N 3809-XII), (Zmienione ustawami Ukrainy z dnia 18 czerwca 1999 r. N 770-XIV z dnia 10 lutego 2000 r. N 1453-III z dnia 21 czerwca 2001 r. N 2548-III z dnia 16 grudnia 2004 r. N 2264-IV z dnia 3 lutego 2005 r. N 2416 – IV z dnia 19 stycznia 2006 r. N 3370-IV z dnia 15 maja 2007 r. N 1021-V).
6. Skalski D.W., Kindzer B., Graczyk M. (2023). *Polsko-Ukrainska співпраця в світлі Євроінтеграційних процесів в Україні* [Polish-Ukrainian cooperation in the light of European integration processes in

Ukraine]. Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia: Yevrointehratsiini protsesy v Ukraini: istorychni, kulturni, polityko-pravovi ta psykholohichni aspekty, Kyiv, 12 kvitnia 2023 roku. [in Ukrainian]

7. Perelik haluzei znan i spetsialnostei, za yakymy zdiisniuietsia pidhotovka zdobuvachiv vyshchoi osvity, Zatverdzheno postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 29 kvitnia 2015 r. № 266. URL: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/101-perelik-galuzej-znan-i-spetsialnostej> [in Ukrainian]

8. Grabowski H. O kształceniu i wychowaniu fizycznym. Polska Akademia Nauk Oddział w Krakowie: Nauka dla Wszystkich Nr 415, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław-Warszawa-Kraków-Wrocław-Łódź, 1987, s. 5-10.

9. Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia : [pidruch. dlia stud. vyshch. navch. zakl. fiz. vykhovannia i sportu] : u 2 t. / za red. T. Yu. Krutsevych. K. : Olim-piiska literatura, 2008. T. 1. 391 s. ; T. 2. 366 s. [in Ukrainian]

10. Shyian B. M. (2005). Metodyka vykladannia sportyvno-pedahohichnykh dystsyplin u vyshchykh navchalnykh zakladakh fizychnoho vykhovannia i sportu [Methodology of teaching sports and pedagogical disciplines in higher educational institutions of physical education and sports]: navch. posib. / B. M. Shyian, V. H. Papusha. Kh. : OVS, 208 s. ISBN 966-7858-39-1. [in Ukrainian]

11. Shyian B. M. (2004). Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia shkolariv [Theory and methods of physical education of schoolchildren]: [pidruch. dlia stud. vyshch. navch. zakl. fiz. vykhovannia i sportu] : u 2 ch. T. : Navchalna knyha – Bohdan, 2004. Ch. 1. 272 s. ; Ch. 2. 248 s. [in Ukrainian]

12. Zakon Ukrainy «Pro fizychnu kulturu i sport» vid 24.12.1993 r. № 3808-XII (iz zminamy, vnesenymy zghidno z zakonamy Ukrainy vid 3.02.2005 r. № 2416-IV ta vid 15.05.2007 r. № 1021-V [in Ukrainian]

13. URL: <https://medical-enc.com.ua/fizkultura.htm>

14. Internetowa Encyklopedia PWN, Wyd. PWN, Warszawa. URL: <https://encyklopedia.pwn.pl/> (dostep: 27.06.2023.)

15. URL: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/373/fizyczna-kultura>

16. Czarnecki D., Skalski D. W., Tsyhanovska N. V., Svyshch L., Kyryk O. (2023). Wpływ ograniczonej aktywności fizycznej na organizm młodzieży. *Rehabilitation & Recreation*. № 14. S. 159.

17. Skalski D. W., Tsyhanovska N. V., Vynogradskyi B. A., Semenova N. W. (2022). Modelowanie umiejętności nauczyciela kultury fizycznej a edukacja zdrowotna. *Southern Ukrainian art studios*. Vypusk 1. S. 11.